

सेवक वार्ता

मे - २०२४

वर्ष - ५ अंक - ७

सेवानिवृत्त वनकर्मचारी संघ, महाराष्ट्र परिवाराचे विविध उपक्रम, विचारमंथन, घडामोडी, साहित्य याचे संवाद पत्र

★ नवी आळाने

सामाजिक वनीकरण विभागातील रोपवाटिकांचे आणि मग्नारोहयो वनीकरण कामाचे मुल्यांकन पुणे, १९-०३-२०२४

सामाजिक वनीकरण विभागाकडून सेवक संघास, विश्वासाने, रोपवाटिकांचे आणि मग्नारोहयो वनीकरण कामाचे मुल्यांकन करणेबाबत विचारणा केली आहे. गत वर्षी रोपवाटिका कामाचे मुल्यांकन सामाजिक वनीकरण विभाग संचालनालयाने चंद्रपूर वन प्रबोधिनी कडून करून घेतले होते. यांदा त्यांनी हे काम करण्यास असर्थता व्यक्त केली आहे. गतवर्षी वन प्रबोधिनीने हे काम सेवककडून करवून घेतले होते. आताही गतवर्षीच्याच मोबदला दराने यंदा काम करणे बाबत सेवकच्या मध्यवर्ती कार्यकारिणीची अनुमती विचाराधीन आहे. अशी अनुमती मिळविण्यासाठी, मुल्यांकन करावयाच्या रोपवाटिकांची जिल्हावार विगतवारी, रोपांची संख्या, मुल्यांकन कालावधी, यांचा तपशील देण्याबाबत संचालनालयास विनंती केली होती, की जेणे करून प्रस्ताव सादर करणेसोईचे होईल. तसेच कळविले की, लोकसभा निवडणुकीच्या कामात कर्मचारी व्यस्त असल्यास, जून मध्ये काम करणे योग्य राहील. यावेळी उन्हाची झळ कमी झालेली असते आणि वयाने ज्येष्ठ सेवक सदस्यांना काम करणे आरोग्य हिताचे व रोपवाटिकांचे मुल्यांकन करणे इट ठरेल.

तथापि सामाजिक वनीकरण विभागाकडून सेवक संघास ५२ रोपवाटिकांचे मुल्यांकन करण्याचे कार्यारंभ दि. -२-२०२४ चे पत्रान्वये प्राप्त झाले आहेत. तथापि, समझौता अभिलेख लोकसभा निवडणुकीच्या आचार सहिता लागू झाल्याने कामास सुरुवात करणे शक्य झाले नाही.

त्या दृष्टीने श्री विठ्ठल पत्की, समन्वयक, सेवक यांनी जोमाने कामास सुरुवात केली आहे.

अभ्यासक्रम सुधारीत करून वाचन साहित्य निर्माण करणेचे काम... प्रगतीचा आढावा

दि. ३०/०४/२४ रोजी दुपारी ३:३० वाजता मा. APCCF (RET) यांचे अध्यक्षतेखाली वनरक्षकाचे पायाभूत प्रशिक्षणाकरीत वाचन साहित्याचे पुनर्विलोकन करणेबाबत रद्द झालेली सभा दि. ३०/०४/२४ रोजी झाली. सभेकरिता vc द्वारे सर्वांनी उपस्थित होते. चंद्रमाचे संचालक यांनी सर्व सेवक साहित्य लेखक (गट क्रं. १, २, ३ विषय), नियुक्त गट प्रमुख यांचे आयोजित बैठकीत प्रामुख्याने अभ्यासक्रम, निर्माण केलेले सुधारीत साहित्य यांचा आढावा, गट प्रमुखांचे सूचनांची पूर्ती इत्यादी विषयांवर चर्चा झाली. साहित्यात, अभ्यासक्रमातील सर्व बाबी समाविष्ट आहेत किंवा नाही/ तपासणी करणा-या समितीने काही सूचना केल्या

असतील, तर त्यांची पूर्तता/ साहित्य अंतिम करण्याची कारवाई यावर चर्चा झाली.

सेवानिवृत्त वनकर्मचारी संघ, महाराष्ट्र ने प्रस्तावित केलेल्या विहित अभ्यासक्रमासोबत वाचन साहित्याची गुणवत्ता सुनिश्चित करण्यासाठी, महाराष्ट्र राज्याच्या वन विभागाच्या शिक्षण विभागातील खालील सदस्यांचा समावेश असलेली समिती स्थापन करणेत आली आहे. या समितीचे कार्य सेवानिवृत्त वनकर्मचारी संघटनेने (सेवक) तयार केलेल्या वाचन साहित्याचे पुनरावलोकन करणे, त्यातील मजकूर अंतिम करणे, आणि कोणत्याही आवश्यक बदलांसाठी आवश्यक शिफारसी प्रदान करणे इ.

विषय गट क्रमांक-१ सर्वसाधारण वनसंवर्धन शास्त्र, वृक्ष संवर्धन आणि त्याच्या समुपयोजन पद्धती, पुनरुत्थादन पद्धती, गवताळ क्षेत्र विकास/व्यवस्थापन, जैव विविधता व्यवस्थापन, अधिकाऱ्याचे नांव व पदनाम

१) श्रीमती पियुषा जगताप, अपर संचालक (प्रशिक्षण)

२) श्री. अविनाश कुमार, अपर संचालक (प्रशासन)

३) श्रीमती मनिषा भिंगे, अपर संचालक (मुख्यालय) संचालक, चंद्रपूर वन प्रशासन, विकास व व्यवस्थापन प्रबोधिनी चंद्रपूर

विषय गट क्रमांक-२ : वन व्यवस्थापन, वनस्पती शास्त्र, वन उपयोगिता, वनमिती, वनसंरक्षण

अधिकाऱ्याचे नांव व पदनाम

१) डॉ. शैलेन्द्र जाधव, संचालक, कुंडल प्रबोधिनी (वने), कुंडल

२) श्री. अमोल थोरात, वि. व. अ. (संशोधन), अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक, (संशोधन, शिक्षण व प्रशिक्षण), पुणे

३) श्रीमती तृप्ता निखाते, संचालक, वनप्रशिक्षण संस्था, जालना गट क्रमांक-३ : मृद शास्त्र, मृद व जलसंवर्धन, वनसक्केक्षण आणि GIS वनअभियांत्रिकी, कार्यालयीन कामकाज व लेखा अधिकाऱ्याचे नांव व पदनाम

१) श्री. हेमन्त शेवाळे, संचालक, दा. चौ. वन प्रशिक्षण संस्था, पाल

२) श्रीमती मुक्ता टेकाडे, संचालक, वन प्रशिक्षण संस्था, चिखलदरा

३) श्री. प्रशांत कोराळे, अपर संचालक मु. व. सं. (शि.व. प्र), पुणे याकामाचे पारिश्रमिकापोटी ७५ टक्के शुल्क सेवक संघास प्राप्त झाले आहे.

.....—.. ◊ ..— ..

वेधक वृत्त

प्रासंगिक...

श्री. पी.के. कुलकर्णी, सेवक सदस्यांनी कळविले की १२ मे रोजी त्यांनी अमेरिकेत डॅल्लास (टेक्सास) येथे ५००० धाव मध्ये भाग घेतला होता आणि ६५ ते ६९वर्ष वयोगटात ४ था क्रमांकावर आले. ४२ मिनिटे वेळात त्यांनी धावस्पृही पूर्ण केली.

या यशाबद्दल त्यांचेवर सेवक संघातील जेष्ठांनी अभिनंदनाचा वर्षाव केला. सेवक संघ सदस्यांतर्फे त्यांचे स्पर्धेतील यशाबद्दल विशेष कौतुक.

श्री. रामदिन यांची जागतिक पॉवर लिफ्टिंग स्पर्धेत निवड
श्री. नंदकिशोर रामदिन सेवानिवृत्त विवाह यांची
स्लोक्हाकियातील जागतिक पॉवर लिफ्टिंग स्पर्धेत भारताचे
प्रतिनिधित्व करण्यासाठी त्यांची निवड झाली आहे.या
स्पर्धाचा कालावधी १० ते १३ ऑक्टोबर २४ आहे.या त्यांचे
निवडीबद्दल अभिनंदन. सेवक संघ सदस्यांतर्फे त्यांना
स्पर्धेत यशासाठी शुभेच्छा.

 Natural Strong Powerlifting Federation® Affiliated with Global Powerlifting Committee	
 President Jugal Dhawan (Rajeev Gandhi Awardee) Vice President Geeta Dhawan (Yoga Expert) Gen. Sec. Kishore Kumar (International Gold Medalist) Joint Sec. Deepak Jain Arun Garg Treasurer Bhupender Sachdeva (National Silver Medalist)	Ref. No. २०२४/२०२५ Date २०-०९-२०२४ To Mr./Ms. <u>MANOJ KUMAR RAJ</u> State <u>HARYANA</u> Subject - Selection Letter for GPC World Championship Powerlifting / Benchpress / Deadlift / Squat to be held at Slovakia, Trnava. During 10 to 13 October 2024. It is here by confirmed that you have been selected for above World Powerlifting Championships under following criteria :- ☐ Teen ☐ Junior ☐ Senior ☒ Master ☐ Powerlifting ☒ Benchpress ☐ Deadlift ☐ Squat Thanking you, Jugal Dhawan President, NSPF, India
Address : D1/401 Grand Tulip, Sector-33, Sonipat -131001 (Haryana) India E-mail : dhawanjugal@gmail.com Mob.: 9708100245, 9313170111, 972956268	

सदस्यांचे लेख....
वनोषधी उत्पादन एक आवाहन
मनोहर अ. सैदापे
से.नि. विभागीय वन अधिकारी पुणे
मागील अंकावरून क्रमशः

१४) बेहडा (Terminalia beheda) -- हिरडा, बेहडा, आवळा या तिन फळांचे चूर्ण करून घेतल्यास पोटाच्या विकारासाठी शक्तीवर्धन औषधी गुणधर्म आहे. बेहड्याचे तेलामुळे खाज, पुरळ येणे व त्वचा रोगावर गुणकारी आहे. बेहडा वृक्षाची लागवड बियापासुन होते. हिरडा, बेरडा व आवळा या तिनही वृक्षांची लागवड केल्यास चांगली मागणी येण्याची शक्यता आहे. बाजाराची शाश्वती पाहुन प्रयोग करणे योग्य राहिल.

१५) खैर (Acacia catechu) -- खैर पासुन काथा तयार करतात. जो विड्याचे पानात वापरतात. अतिसाराच्या उपचारात पारंपारिक खैरचे अर्कचा उपयोग करतात. टायफाईडवर सुद्धा उपयोग होतो. अनेक रोगजनक व नॉन पॅथोजनीक बॅक्टेरियाच्या वाढीस प्रतिबंध करू शकतो. या झाडापासुन केलेल्या डिफॉक्शने तोंडाचे त्रण ब घसा खवखवण याचा पारंपारिक उपचार करतात. या औषधीने ताप कमी होतो. त्वचा रोगावर, दाताच्या समस्या, कोरडा खोकला, अनिमीया, कुष्ठरोग, ब्रांकायटीस, डायरिया, अल्सर साठी याचा उपयोग होतो. याचा उपयोग खाकी टॅनिन व डाईग करण्यासाठी लाकडाचा अर्क वापरतात. जहाज बांधनीत वापरतात. बियापासुन वनशेती करावयाची झाल्यास परिपक्व लाकडास खुप डिमांड आहे. काथ्या काढणेसाठी मागणी आहे.

१६) कोरफड (Aloe vera) -- आयुर्वेदात खुप महत्वाची वनस्पती आहे. कोरफडीच्या रसायना पासुन कुमारी आसव बनवतात. शारिरीक अशक्तपणा, खोकला, दमा, वर उपयोगी आहे. या पासुन बनवलेले तेळ लावल्याने कोंडा कमी होतो. केस काळे होतात. केसांना चकाकी येते. त्वचेचे दाह होत असल्यास गर लावावा. गर पोटदुखी, अपचन, पित्तविकार, डोळ्याचे विकार, भाजलेले शरिरावर लावल्यास गुणकारी आहेत. परिपक्व कोरफडीला फुलांचा जाड उंच दांडा येतो. कालांतराने दांड्यावर बुलबीळ पडतात ते रोप शेतात किंवा रोपवाटीकेत लाऊ शकतो. शेतात लावल्यास आंतरपीक घेता येईल. सुधारित वाणासाठी नॅशनल ब्युरो आफक प्लॉट जनरिक सोसायटीने अनेक जाती विकसीत केल्या आहे. काढणी पुर्णी मोठ्या कंपन्यांशी संपर्क साधणे हिताचे आहे.

१७) बांबु (Bamboo spp) - बांबुचे कोवळे शूट बन्याच देशात खाल्ले जातात. बांबुचे कोवळे प्रोटीन, कार्बोहायड्रेट, मिनरल्स, आणि फायबर सारखे जरुरी पोषक तत्वे असतात. एक दिवस आधी मऊ होण्यासाठी कोवळे कोब पाण्यात भिजवतात व ते खाल्यामुळे वजन कमी करण्यासाठी चांगला विकल्प आहे. यामुळे शरीरातील खराब कोलेस्ट्रोक कमी होते. त्यामुळे रक्तवाहिन्या मोकळ्या होतात. हे कोब किंटॅमिन व मिनरल्सचा चांगला स्नोत आहे. त्यामुळे इम्युनिटी सिस्टीम चांगली राहते. दुखणे कमी करते, अल्सर चांगला करण्यासाठी चिनी औषधात वापरतात. वनशेती करून आंतरपीक घेता येते, वाढलेले बांबु पेपरमील साठी किंवा किरकोळ विक्री करून आर्थिक फायदा करता येतो.

१८) चारोळी (Buchnania lanza) -- चारोळीचे अनेक आरोग्य वर्धक गुणधर्म आहेत. चारोळीत कॅलरीज कमी प्रमाणात असतात. चारोळीत प्रोटीन्स आणि फायबर घटक

मुबलक असतात. यामध्ये किंटेमीन सी, बी १, बी २ आणि इतर घटक जसे जसे लोह, कॅल्शीयम फॉस्परस मुबलक प्रमाणात असतात व आरोग्याला फायदा होतो. शारिरीक कमजोरी दुर करते. रात्री चारोळी दुधात मिसलुन प्यालयाने सर्दी खाकल्प्याचा त्रास कमी होतो. पुरुषांमध्ये शुकाणूचीकमतरता भरुन काढण्यासाठी चारोळी फायदेशीर आहे. तोंड वारंवार आल्याचे मानवत असल्यास त्यापासून सुटका मिळविणेसाठी ३ ते ४ दाणे चगळावेत. डोकेटुखी, डोकेडुखीतुन येणारी चक्कर टाळण्यासाठी चारोळीचे दाणे फायदेशीर आहे. रोपांची उगवण बियापासुन करता येते.

वरीलप्रमाणे वनोषधीची नावे व उपयोग थोडक्यात देण्यात आला आहे. याचा उपयोग व मात्रा तज्जकहून घेणे अपेक्षीत आहे. तरी वाचकांनी आवश्यक बोध घेऊन वनोषधीची सुयोग्य लागवड करून अर्थात वाढून जोडधंदा सारखे उदयोग करावेत,

(समाप्त)

...♦.....♦.....♦...

हवी पर्यावरणपूरक जीवनदौली ... रामदास पुजारी, सहा. वन संरक्षक, (सेनि)

श्वासासाठी शुद्ध हवा, पिण्यासाठी स्वच्छ पाणी व खाण्यासाठी सक्स अन्न ह्या मानवाच्या मूलभूत जीवनावश्यक गरजा आहेत. आजवर या गरजांची पूर्ता अगदी सहजपणे होत होती. पूर्वी सर्वत्र वृक्षराजी असायची. नदी, नाले, ओढे अगदी उन्हाळ्यातही स्वच्छ पाणी घेऊन वाहायचे. विहीरीनाही उन्हाळभर स्वच्छ पाणी असायचे. थोडक्यात काय तर भूगर्भातील पाण्याची पातळी अगदी वर होती. सारं काही मुबलक होत कारण लोकसंखा मर्यादित होती. सां-न्याच नैसर्गिक साधनसंपत्तीचा शाश्वतपणे वापर होत होता. माणसाला हवं तेवढंच निसर्गाकहून घेण्याची माणसाची प्रवृत्ती होती. माणसाचं मन शांत, समाधानी होत.

आज लोकसंखा प्रचंड प्रमाणात वाढली असून, लोकसंखेच्या प्रमाणात वाढणाऱ्या मानवी गरजा भागवण्यासाठी नैसर्गिक संसाधनांवर खूप ताण पडत आहे. शिवाय फक्त आजपुरते आणि स्वतः पुरतंच पाहण्याच्या मानवी प्रवृत्तीतून आज निसर्गाचा, पर्यावरणाचा प्रचंड न्हास होत आहे.

आज निसर्गाकडे, पर्यावरणाकडे फारसं लक्ष देताना कोणी दिसत नाही. हे असंच चालत राहिले तर येणाऱ्या काळात लवकरच गंभीर पर्यावरणीय समस्या उद्भव शकतात हे आपण विसरायला नको. खरंतर प्रत्येक झाड हे प्राणवायू निर्मितीचा कारखाना असल्याने आपण जेवढी जास्त झाडे लावू, तेवढा जास्त ऑक्सिजन आपणास श्वासासाठी उपलब्ध होणार आहे. शिवाय ही झाडं, गवत हे त्यांच्या मुळांद्वारे सच्चिद्र झालेल्या जिमिनीच्या पोटात सहजपणे पावसाचं पाणी सोडून पाण्याचे भूगर्भी पुनर्भरणी ही करीत असतात. झाडांमुळे जल व मृद-संधारण होते. कोणत्याही गावाला, शहराला येणारं पाणी गावाच्या, शहराच्या वरच्या भागात असणाऱ्या वनांमधूनच येत असते. त्या अर्थात शुद्ध हवा व शुद्ध, स्वच्छ पाण्याची हमी मिळण्यासाठी जास्तीत जास्त वृक्ष लागवड करून, वृक्षांचे, वनांचे संवर्धन करणे अत्यंत गरजेचे आहे. बेकिकिरीने फेकलेली एखादी काडी, सिगारेट ही मोठ्या प्रमाणावरील वनवनव्यास कारणीभूत ठरते. वन वणव्यात मोठ्या प्रमाणावर सूक्ष्मजीवांची, जैवविविधतेची हानी होते. हे सहज टाळणे शक्य आहे.

ज्या जिमिनीतून आपल्याला खाण्यासाठी विविध प्रकारचे अन्नधान्य, भाजीपाला, फुले, फळे सारं काही मिळतं त्या जिमिनीचं

आरोग्य देखील उत्तम राखणं अत्यंत गरजेचे आहे. पिकांवरील कीड नष्ट करण्यासाठी पिकांवर करण्यात येणाऱ्या विविध प्रकारच्या औषध व कीडनाशकांच्या फवारण्यांमुळे जिमिनीचे आरोग्यही धोक्यात आले आहे. या फवारण्यांमुळे व रासायनिक खतांच्या अतिवापरामुळे जमीन पूर्वीसारखी मऊ, भुसभुशीत, सुपीक आणि उपजाऊ राहिलेली नाही. शोणखत, गांडूळखत यासारखा नैसर्गिक खतांचा जास्तीत जास्त वापर करून जिमिनीचे आरोग्य राखणे गरजेचे आहे.

निसर्गाप्रिती, पर्यावरणप्रती आपण प्रत्येकाने जागरूक राहणं, संवेदनशील राहणं आजच्या काळाची गरज आहे. वृक्ष लागवड, वृक्ष संवर्धन ही तर आपली प्रत्येकाची महत्त्वाची प्राथमिक जबाबदारी आहे. याशिवाय आपल्या रोजच्या जीवनात आपण अनेक पर्यावरणपूरक, पर्यावरणस्त्रेही गोष्टी करण्याचीही गरज आहे. नैसर्गिक साधनसंपत्तीचा जपून वापर करणे गरजेचे आहे. शिवाय सर्वत्र स्वच्छता राखून आपली माता वसुंधरा स्वच्छ, सुंदर ठेवण्याची जबाबदारी आपणा सर्वांची आहे.

अनेक छोट्या छोट्या गोष्टींमधून आपण पर्यावरणपूरक, पर्यावरणस्त्रेही गोष्टींचा अवलंब करू शकतो. आपण घरात एकटेच असतो. पण घरातल्या प्रत्येक खोलीतील विजेचा दिवा मात्र चालू असतो. आपण ज्या खोलीमध्ये आहोत फक्त त्या खोलीतील विजेचा दिवा चालू ठेवून, इतर खोल्यांमधील विजेचे दिवे आपण का बरं बंद करत नाही? बाहेर जाताना आपण का बरं विजेचा दिवा, पंखा बंद करून जात नाही? का करतो आपण विजेचा अपव्यय? घरामध्ये असणाऱ्या गळक्या नळांमधून सारखं टीप टीप पाणी पडून कितीतरी पाणी वाया जाते. का नाही आपण लगेचव नवीन नळ बसवून पाण्याचा अपव्यय थांबवत? या गोष्टी सहज करण्यासारखा आहेत.

प्रवास करीत असताना प्रत्येकाने सार्वजनिक वाहनाचा वापर करणे गरजेचे आहे. त्यामुळे इंधन बचत तर होईलच पण वाहनातून बाहेर पडणाऱ्या धुरामुळे होणारं प्रदूषणही कमी होईल. आजकाल ई-वाहनांचाही मोठ्या प्रमाणावर वापर होणं गरजेचं आहे. प्रवास करताना एकट्या- दुकट्यासाठी चारचाकी न वापरता पूर्ण क्षमतेने भरूनच चारचाकी वापरावी. अगदी जवळच्या अंतरावर जाण्यासाठी, भाजीपाला आणायला जाताना स्वपंचलित दुचाकीचा वापर न करता सायकलचा वापर करणे अत्यंत गरजेचे आहे. कारण यातून इंधन बचत तर होणार आहेच शिवाय तुमचं आरोग्यही उत्तम राहणार आहे. आरोग्यासाठी आज सायकलचा वापर अत्यंत गरजेचा आहे. पाणी चालणीही आरोग्यासाठी अल्यंत गरजेचे व उपयोगी असते.

लवकर विघटन न होणाऱ्या प्लॅस्टिकचा आजकाल मोठ्या प्रमाणावर होत असलेला वापर पर्यावरणास अत्यंत हानिकारक आहे. बाजारात जाताना आपण कापडी पिशवी घेऊन गेलो तर प्लॅस्टिकचा वापर बन्याच प्रमाणात कमी होईल. आजकाल जवळपास प्रत्येक दुकानात प्लॅस्टिकच्या वेस्टनातील पदार्थ दिसतात. पाणीही बाटलीबंद झालेले दिसते. हा प्लॅस्टिकचा भस्मासूर कुठेतरी रोखायला पाहिजे. प्लॅस्टिकच्या टूथब्रशाएवजी लाकडी अथवा बांबूच्या दांड्याचे टूथब्रश वापरायला हवेत. एअर बडची कांडी प्लॅस्टिकएवजी लाकडाची असावी. प्लॅस्टिकचा वापर कमीत कमी होणे आवश्यक आहे.

रंगपंचमीला आपण धोकादायक असणाऱ्या रासायनिक रंगांचा वापर करून, आपले व इतरांचे आरोग्य धोक्यात आणत असतो. बीट, पालक, पळस, झेंडूची फुले यांपासून आपणास नैसर्गिक रंग मिळत असल्याने व हे रंग आरोग्यास अपायकारक नसल्याने, रंगपंचमीसाठी या नैसर्गिक रंगांचाच वापर करावा. गणपती व देव-देवतांच्या मूर्ती लवकर विघटित न होणाऱ्या प्लॅस्टर ऑफ पॅरिसपासून न बनवता, शाङ्कुच्या मातीपासून बनवल्या पाहिजेत म्हणजे त्या लवकर पाण्यात विघटित होतील.

या निसर्गामध्ये, या सृष्टीत प्रत्येक जीवाचे महत्व वेगळं आहे. प्रत्येकास जगण्याचा अधिकार आहे. प्रत्येक जण आपला सहप्रवासी असून त्यालही आपल्या इतकाच जगण्याचा अधिकार आहे. प्रत्येक जीवाच्या अस्तित्वाचा आपण विचार केला पाहिजे, त्याचा आदर केला पाहिजे. अनेकदा पतंगासाठी वापरलेल्या मांज्यामुळे पक्षी छायाळ झालेले, जीवास मुकलेले आपण पाहतो. या मांज्यामुळे अनेकदा माणसांच्या जीवासही धोका होतो. का बरं मग आपण अशा मांज्याएवजी पतंगासाठी साधा दोरा वापरत नाही.

दिवाळीच्या वेळी, लग्न व इतर समारंभाच्या वेळी आपला आनंद व्यक्त करण्यासाठी, आपण मोठ्या प्रमाणावर फटाके वाजवत असतो. या फटाक्यांमुळे हवेचे प्रदूषण मोठ्या प्रमाणावर होते. शिवाय मोठ्या प्रमाणावरील आवाजामुळे पक्षीही सैरभेर होतात. फटाके न फोडण्याचा अथवा त्यांचा वापर अत्यल्प करण्याचा प्रत्येकाने संकल्प करायला हवा. धडधडा आवाज करणाऱ्या डीजेमुळे हृदयक्रिया बंद पडून मृत्यु झाल्याच्या घटना आपण अलीकडे ऐकत असतो. हृदयास, कानांना अपायकारक असणारा, मोठ्या प्रमाणावर आवाजाचे प्रदूषण करणारा हा डीजे खरंच हवाय का? अशा सान्या गोष्टींचा विचार होणे आवश्यक आहे.

• पेराल ते उगवते • अशी आपल्या भूमातेची स्थिती आहे. आपली भूमाता आपल्यासाठी अन्नधान्य पिकवत असते. हे अन्नधान्य तपार होण्यासाठी वेळ लागतो. धान्य दलण्यासाठी, शिजवण्यासाठी ऊर्जा लागतो. मात्र असं असतानाही आपण आपल्या ताटामध्ये आपल्याला हवं आहे तेवढंच अन्न न घेता भरपूर अन्न घेऊन ते वाया घालवत असतो.

आज अनेकांना दोन वेळ्याच्या खाण्याची भ्रात असते. असे असताना आपण उगीचच अन्न वाया घालवू नये. हीच गोष्ट अविचारी पद्धतीने जमिनीला भरपूर पाणी देऊन, जमीन क्षारपड, नापीक करण्याची आहे.

पाणी हे जीवन असल्याने, पाण्याचा जपून वापर, कमीत कमी वापर, पुनर्वापर, पाण्याचे पुनर्चक्रीकरण आवश्यक आहे. जलस्रोत स्वच्छ राखले पाहिजेत. जलस्रोतांचे पुनर्भरण, पुनरुज्जीवन, आवश्यक आहे. रेन वॉटर हार्वेस्टिंग, नद्यांचे पुनरुज्जीवन आवश्यक आहे.

छोट्या छोट्या पर्यावरणपूरक गोष्टींतून आपण पर्यावरणाचे, निसर्गाचे रक्षण करू शकतो. त्यासाठी प्रत्येकाने अगदी मनापासून, प्रत्येक गोष्टीचा जपून वापर करण्याची, पर्यावरणपूरक जीवनशैली अवलंबण्याची गरज आहे. प्रत्येकाची हवी पर्यावरणस्थेही जीवनशैली...

#बरगद एक लगाइये, पीपल रोपे पाँच।
घर घर नीम लगाइये, यही पुरातन साँच।।
यही पुरातन साँच, - आज सब मान रहे हैं।
भाग जाय प्रदूषण सभी अब जान रहे हैं।
विश्वताप मिट जाये होय हर जन मन गदगद।
धरती पर त्रिदेव हैं- नीम पीपल और बरगद।।

आप को लगेगा अजीब बकवास है, किन्तु यह सत्य है।

पिछले 68 सालों में पीपल, बरगद और नीम के पेड़ों को सरकारी स्तर पर लगाना बन्द किया गया है, पीपल कार्बन डाई ऑक्साइड का 100% एबजॉर्बर है, बरगद 80% और नीम 75% इसके बदले लोगों ने विदेशी यूकेलिप्स को लगाना शुरू कर दिया, जो जमीन को जल विहीन कर देता है, आज हर जगह यूकेलिप्स, गुलमोहर और अन्य सजावटी पेड़ों ने ले ली है, अब जब वायुमण्डल में रिफ्रेशर ही नहीं रहेगा तो गर्मी तो बढ़ेगी ही, और जब गर्मी बढ़ेगी तो जल भाप बनकर उड़ेगा ही, हर 500 मीटर की दूरी पर एक पीपल का पेड़ लगायें, तो आने वाले कुछ साल भर बाद प्रदूषण मुक्त हिन्दुस्तान होगा...
वैसे आपको एक और जानकारी दे दी जाए...
पीपल के पत्ते का फलक अधिक और डंठल पतला होता है जिसकी वजह शांत मौसम में भी पत्ते हिलते रहते हैं और स्वच्छ ऑक्सीजन देते रहते हैं।
वैसे भी पीपल को वृक्षों का राजा कहते हैं।
इसकी वंदना में एक श्लोक देखिए-
मूलम ब्रह्म, त्वचा विष्णु, सखा शंकरमेवच।
पत्रे-पत्रेका सर्वदेवानाम, वृक्षराज नमस्तुते।

निधन वाता'

१. श्रीपाद द. सरदेसाई. कोलहापूर यांचे खारघर, नवी मुंबई येथे दि. २३-४-२०२४ रोजी दुखःद निधन झाले. ते १९६५-६७ SFRC बैचचे अधिकारी होते. ते सेवानिवृत्त सवसं होते. सेवक संघ परिवारातर्फे त्यांना भावपूर्ण श्रद्धांजली. ईश्वर त्यांचे आत्म्यास सदगती देवो, ही प्रार्थना.

२. की. की. डुबे, वनपाल, फिरते पथक, ढाकण वनक्षेत्र गुगामल वनविभाग, चिखलदरा यांचे दि. २३-५-२०२४ रोजी यांचे अल्पशा आजाराने धारणी येथे हॉस्पीटलमध्ये निधन झाले. सेवक संघ परिवारातर्फे त्यांना भावपूर्ण श्रद्धांजली. ईश्वर त्यांचे आत्म्यास सदगती देवो, ही प्रार्थना.

केवळ खाजगी वितरणासाठी

प्रकाशक - सेवक संघ, महाराष्ट्र, पुणे
संपादन - एस. के. गवळी

कार्यालय - वन ग्रंथालय, दुसरा मजला, वनभवन, भांबुर्डा वन विहार, गोखले नगर, पुणे - १६